

Kursprogram tale-til-tekst bygget på Text Performers-intervensjon ved Stoklund & Bønding

Kurs for elever som har stor nytte av tale-til-tekst.

Kurset bygger på et kurs laget for forskningsprosjektet Text Performers. Dette kurset er utarbeidet av Annemette Stoklund og Birgitte Hougaard Bønding fra Kompetansecenteret i læsning i Århus i Danmark, og brukt av svenske og norske lærere. De norske lærerne har kortet ned kurset.

Bruk dette arket i alle leksjoner. Ellers ligger alle vedlegg sist i dokumentet.

Leksjon	Leksjonens mål: Hva skal eleven lære?	Leksjonens innhold: Undervisningsaktiviteter: Hva skal eleven arbeide med?	Hva skal læreren være spesielt oppmerksom på i denne leksjonen?
1.	<p>Eleven har forståelse av egne vanskeligheter på grunn av dysleksi.</p> <p>Eleven kjenner til målet med å ta i bruk tale-til-tekst og kan uttrykke dette.</p> <p>Eleven vet hvordan man finner, starter og stiller inn dikteringsfunksjonen.</p> <p>Eleven har kjennskap til hvordan man dikterer.</p> <p>Eleven har prøvd ut og lekt med tale-til-tekst-funksjonen.</p>	<p>Lærer og elev lager et tankekart over opplevde vanskeligheter på grunn av dysleksi og snakker om å bruke tale-til-tekst.</p> <p>Eleven prøver dikteringsfunksjonen.</p> <p>Læreren går gjennom digital teknikk (Google Docs eller annet program)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aktivere dikteringsfunksjon i «verktøy» - Klikke for stopp og start <p>Eleven prøver diktering og teknikk. Lærer og elev lager setninger sammen, som eleven deretter dikterer.</p>	<p>Læreren har på forhånd sikret seg at PC og mikrofon/hodetelefon virker.</p> <p>Læreren snakker positivt om verktøyets muligheter. Læreren har fokus på hva eleven gjør og setter ord på det.</p> <p>Læreren er oppmerksom på om eleven lykkes med å diktere tekst, hvis ikke må læreren finne årsaken til utfordringene:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uttale (tydelighet) - Hastighet - Tekniske utfordringer - Timing ved klikk på mikrofon og diktering <p>Læreren er oppmerksom på språkinnstilling (norsk/engelsk). Fokus på korrekt start og stopp av mikrofon. Læreren er oppmerksom på elevens setningsspennvidde. Hvor mye klarer eleven å diktere om gangen?</p>

<p>2.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Repetisjon fra leksjon 1: Hva har vi lært til nå? <p>Introduksjon til talesyntese</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan lytte til egen tekst og undersøke om innholdet er tydelig og gir mening. • Fokus på det motiverende i å formidle en tekst. <p>Redigeringsfasen – etterbehandling av tekst.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lytte- og retterutiner • Ordforslag og stavekontroll • Lytte til den diktete teksten med opplesningsprogram 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eleven forteller om hva han har lært av tale-til-tekst-rutiner. 2. Eleven dikterer tekst på 5–8 setninger fra den nære erfaringsverden: Eks. oppgave: «Min morgen», «Mine fritidsinteresser» o.l. Oppgaven skal ikke være innholdsmessig vanskelig, for fokus er på trening av TTT-rutiner, motivasjon og ikke på innholdet. 3. Når teksten er ferdig: Læreren introduserer talesyntese, og eleven bruker den med langsom hastighet for å lytte til egen diktet tekst. Eleven redigerer egen diktet tekst. Eleven bruker ordforslagsfunksjon og stavekontroll til å rette stavefeil, vær obs på de røde strekene. <p>Deretter leser talesyntesen opp teksten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. En setning om gangen med langsom hastighet (læreren hjelper eleven å dele inn i setninger hvis nødvendig). 2. Gir setningen mening? 3. Sett punktum og husk stor bokstav. 	<p>Observer tegn på hvordan eleven bruker verktøyet. Kan eleven både forklare og bruke funksjonene? Hvor oppstår det utfordringer? *Stemmeføring, hastighet, mikrofon, utstyr o.l.</p> <p>Observer hvor aktiv eleven er i det selvstendige arbeidet. Juster etter behov.</p> <p>Eleven lytter gjennom den diktete teksten med opplesningsfunksjonen, ikke for å redigere stavefeil, men med fokus på om teksten er meningsfull (for å bevare motivasjonen).</p> <p>Stavefeil, retting av endelser, innsetting av uteblitte ord, tilpassing av presens/preteritum og oppsett av teksten osv. gjøres når eleven er helt ferdig med dikteringen for å ikke forstyrre skriveflyten.</p> <p>Fokus på lesehastighet, ca. 120 ord pr. minutt. Hvis nødvendig, reguler lesehastighet.</p> <p>NB! Tilpass til eleven!</p>
-----------	--	---	--

<p>3.</p>	<p>Øve mer på TTT-rutine: Repetere lytte- og retterutiner, snakke om fordeler og ulemper.</p> <p>Lytte til opplesning (en enkel fagtekst) med opplesningsverktøy, eleven skal så gjenprodusere teksten, en setning om gangen.</p> <p>Bli kjent med delt skjerm-funksjon.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Øve på lytte- og retterutiner • Bruke sjekklister (vedlegg) • Eleven retter evt. feil i setninger med gjen-diktering av hel setning eller staveverktøy. 	<p>Lærer og elev snakker om utfordringer eleven møter når det gjelder TTT-rutinen. Fokuser deretter på det som gikk bra.</p> <p>Forberedelsesrutiner : Eleven gjør selv datamaskinen klar til diktering, oppretter selv et dokument, aktiverer mikrofon og sjekker om lyden virker.</p> <p>Oppgave:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eleven lytter til en kort fagtekst med talesyntese - <i>Tigren</i> (vedlegg 2) eller en kort tekst fra klasseundervisningen. - Deler skjerm*: Setter fagtekst i ene halvdel, og et nytt, tomt dokument i andre. <p>TTT-strategi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eleven lytter til en setning om gangen, 1. gjenforteller den ut i rommet, og 2. deretter i mikrofon og 3. og setter punktum når setningen er slutt - Eleven er oppmerksom på egen uttale. - Så revidere – se linje 3 i Tre rutiner - Lesehastighet 120 ord pr minutt AW-innstilling <p>*Å dele skjerm: I Word gjøres dette under fanen «Visning». Deretter «del» eller «side til side».</p>	<p>Øve på det tekniske og strategiene.</p> <p>Fokus på trening i TTT-rutinene og konsolidering av de Tre rutinene. Selvstendighet i klargjøring av utstyr og lesing og diktering. Vær oppmerksom på eventuelle vansker eleven kan ha med dikteringen: Dialekt, stemmeføring, hastighet, mikrofon, utstyr o.l.</p> <p>Fokus på selvstendighet når det gjelder teknologien, bruk av TTT-rutine i en kombinasjon med lese- og skriveverktøy. Fokus på leseforståelsen, og at diktering er en meningsfull læringsstrategi for eleven.</p> <p>Feir suksessene!</p>
-----------	---	--	--

	Leksjonens mål: Hva skal eleven lære?	Leksjonens innhold: Undervisningsaktiviteter: Hva skal eleven arbeide med?	Hva skal læreren være spesielt oppmerksom på i denne leksjon?
4.	<ul style="list-style-type: none"> • Øve på TTT i konkret oppgave • Bruk av skrivemaler • Lære å behandle, tilpasse og sette inn bilder. • Individuelle lytt-og-rett rutiner trenes • Fokus på ferdig tekst 	<p>Forberedelse: Elev eller lærer har klar bilder. Forslag til emner: Jeg og min familie, min hund, mine interesser mm. Oppgave: Sette inn bilder i et to-kolonne-notat (vedlegg 5) og diktere en liten tekst som passer til hvert av bildene. Eleven gjennomfører her første del av prosessen: Forbereder – setter inn bilder – produserer tekst. Eleven reviderer så teksten. Sjekkliste:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lytt til en setning om gangen • Lav hastighet • Gir teksten mening, passer bilde og tekst sammen? <p>Så retting ut fra hva eleven er klar for: Stavefeil, tilføy ord som evt. mangler, form og endelser på ordene, lag forbedringer, bruk lærerrespons i forbedringene av teksten.</p>	<p>Fokus på motivasjon for å bruke diktering. Ta tak i vansker som oppstår umiddelbart, som feil innstilling av mikrofon, plassering av mikrofonen, mumling, for rask tale. Obs på pause når mikrofon skal laste opp.</p> <p>Lærerrespons på elevens tekst/prosess. Kan du fortelle noe mer og annet? Hjelp til hvordan teksten blir mer variert. Fokus på talespråk kontra skriftspråk. Hva må med for at de som leser skal forstå? Se vedlegg 3 «Sjekkliste for lærer ved retting».</p>

Kursprogram tale-til-tekst bygget på Text Performers-intervensjon ved Stoklund & Bønding

<p>5.</p>	<p>Oppsummering og evaluering: Eleven kan fortelle hvordan han produserer tekst via tale. Eleven kan fortelle om hvordan han reviderer (retter) tekst med talesyntese.</p> <p>Eleven evaluerer egne tekster. Motivasjon og refleksjon over egen tekst. Lærerrespons på tekst og arbeidsrutiner.</p> <p>Konsolidering: Eleven bruker skrivemaler og lytt-og-rett rutiner trenes.</p>	<p>Lærer og elev snakker om arbeidsprosessen: Å produsere tekst og å revidere tekst. Lærer gir tilbakemeldinger på strategiene, og spør hva eleven mener. Hva fungerer bra, og hva må det arbeides mer med?</p> <p>Snakke om resultatene (tekstene): Eleven vurderer egne tekster, og læreren gir tilbakemeldinger. Bruk gjerne litt tid på dette. Snakk om neste skritt: Formuler et mål for neste skritt.</p> <p>Fortsette med å skrive til bilder i skrivemal, hele prosessen: Forberede, diktere, revidere. Lærer gir tilbakemelding på prosess.</p>	<p>Fokus: Eleven overvåker og reflekterer over egne strategier. «Hva virker for meg og hvorfor?»</p> <p>Fokus på elevens evne til å kople seg på oppgavens innhold. Evt. forslag til forbedringer av teksten, men framhever også det som er godt.</p> <p>Fokus på motivasjon, mestring og økt tiltro til egen mestring.</p>
	<p>Leksjonens mål: Hva skal eleven lære?</p>	<p>Leksjonens innhold: Undervisningsaktiviteter: Hva skal eleven arbeide med?</p>	<p>Hva skal læreren være spesielt oppmerksom på i denne leksjon?</p>
<p>6.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven vet hvordan han/hun kan bruke TTT i undervisningen i klassen. • Arbeide med delt skjerm. 	<p>Forberedelse: Eleven tar med seg lese- og skriveoppgaver fra klassen, og lærer og elev snakker om hvordan man kan gjennomføre disse.</p> <p>Læreren hjelper med å planlegge oppgaven for eleven, og hjelper eleven hvis det er nødvendig:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Delt skjerm • Tekst på den ene siden, spørsmål og/skrivemal på den andre i form av en tabell, se vedlegg 4. <p>Eleven lytter til teksten og dikterer svar som han har lært (Følg Tre rutiner) Læreren snakker med eleven om hvordan det kan fungere å bruke TTT inne i klasserommet. Hva skal til for at det skal fungere i hverdagen?</p>	<p>Læreren har på forhånd avtalt med en av elevens lærere, hvilken oppgave det skal arbeides med. (Gjerne en tekst med spørsmål som skal besvares)</p> <p>Vurder hastigheten for opplesning. Prøv hva som skjer når den endres.</p> <p>Læreren legger vekt på at TTT er noe som skal foregå inne i klassen, slik at eleven er med på like vilkår i undervisningen.</p>

		Lage en «ønskeliste» til læringsmiljøet, se vedlegg 7.	Ønsker gis videre til elevens lærere og diskuteres med dem.
7.	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan diktere setninger samt bruke lytt og rett rutiner. • Eleven kan sette punktum og evt. komma. 	<p>Personbeskrivelse</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eleven lytter til en kort tekst - Eleven dikterer 5–10 setninger om personen (se økt 3) - Eleven bruker lytt-og-rett rutiner for innholdet - Eleven arbeider med strategier for å sette punktum. Eleven er oppmerksom på at når det blir en pause i talen, så skal det trolig være komma eller punktum. - Avansert: Sette komma 	<p>Læreren støtter eleven i å utvide setninger, samt variere språkbruk.</p> <p>Læreren er oppmerksom på om eleven er i stand til å sette komma, ellers rettes fokus først og fremst på punktum.</p>
8.	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan bruke diktering til selvstendig forarbeid av en tekst. • Eleven kan diktere fortellende tekst med struktur. • Eleven er bevisst om hvordan han/hun kan variere språket sitt. 	<p>Eleven skal her produsere et eventyr. Ulike deler av teksten fokuseres i de forskjellige delene av leksjonen. Vedlegg 6 har skrivemal til dette.</p> <p>Snakke om fortellende tekst og oppbygging av tekst. Start-midtdel-slutt. Presentasjon av forarbeid til et eventyr. Eleven finner på personer, tid og sted og dikterer i eventyrmalen.</p> <p>Snakke om: Hva skal en god innledning inneholde? Eleven arbeider med å diktere en innledning til et eventyr, hvor personer, tid og sted presenteres.</p>	<p>Læreren skriver ned sjangertrekk, slik at eleven har tilgang til det under skriveprosessen.</p> <p>Læreren er oppmerksom på om eleven er i stand til å «finne på».</p> <p>Læreren er svært støttende i prosessen.</p> <p>Læreren støtter elevens strategier i skriveprosessen ved hele tiden å sette ord på hva eleven gjør. Sørg for at eleven er motivert for teksten.</p>

		<p>Eleven arbeider med midten av eventyret. Beskrivelse av problemet. Lærer støtter elev i å sette punktum ved avsluttet diktering av setning. Ellers støtter lærer i den grad det er nødvendig, og gir positive tilbakemeldinger på strategier.</p>	<p>Hvis det stopper opp, hva er da problemet? Diktering eller evne til å finne på tekst?</p>
		<p>Snakke om: Hva inneholder en god avslutning? - Eleven arbeider med å diktere avslutningen av eventyret.</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Konsolidering av gjennomgått stoff 	<p>Evaluerings: Hva har vi arbeidet med? Hva gikk godt? - Variere språk - Setningsstartere (i skrivemal) - Sette tegn + stor bokstav - Lytte- og rette-rutiner (bruk sjekklister)</p>	<p>Læreren setter ord på når eleven bruker variert språk, tegnsetting osv. Læreren sørger for at eleven bruker forarbeidet. Fokus på at eleven kan sette ord på hva han/hun har lært.</p>

<p>9.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven får overblikk over hva han/hun har lært • Eleven blir bevisst på egen tekstproduksjonsprosess og bruk av rutiner • Eleven kan vise eksempel på hvordan han/hun har utviklet sine tekster i løpet av perioden. • Eleven kan sette ord på hva som er blitt lettere for ham/henne i tekstproduksjonsprosessen. 	<p>Lærer og elev lager et felles tankekart over hva de har arbeidet med i løpet av leksjonene</p> <ul style="list-style-type: none"> - Programmer - Rutiner - Oppgavetyper <p>Eleven setter ord på hva TTT gir av muligheter for ham/henne: Eleven oppretter et dokument som de dikterer en tekst i om hva han/hun har lært.</p> <p>Følg strategiene: forberede – tale inn tekst – revidere. Observer strategien for å sette inn punktum.</p> <p>Avslutning: Lærer og elev kikker på tankekartet fra leksjon 1.</p> <p>Er det noe som har blitt lettere? Nådde vi målene? Hva er neste skritt?</p> <p>Elev og lærer diskuterer om eleven har nytte av TTT og hvordan TTT eventuelt kan brukes videre i undervisningen.</p>	<p>Læreren hjelper eleven med å sette ord på «hvorfor» det er blitt arbeidet med TTT og andre strategier.</p> <p>Fokus på at eleven får overblikk over «hva» og «hvorfor».</p> <p>Læreren legger vekt på at elevens tekst skal gis videre til lærerne i klassen, slik at de kan få innblikk i hva eleven har lært.</p> <p>Læreren støtter eleven slik at han/hun husker alle fokuspunkter og rutiner.</p> <p>Læreren kan vise en elevtekst produsert i starten av forløpet og et sluttprodukt. Lærer og elev kan sammen sette fokus på alt det eleven har lært.</p> <p>Skal eleven ha et mål framover?</p>
-----------	---	---	--

1. Forberede

1. Forbered maskin og oppgave.

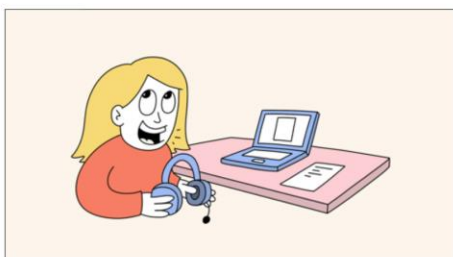

2. Åpne et tomt dokument og lagre det på rett sted.

3. Kontroller mikrofon og lyd.

2. Diktere

1. Si setningen «ut i rommet»/ (Tenk setningen).

2. Si setningen i mikrofonen.

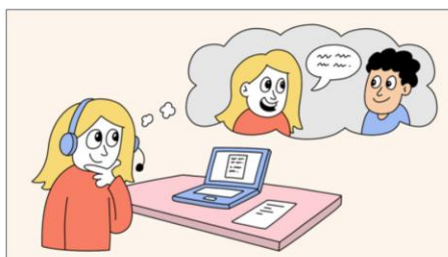

3. Sett punktum hvis det ikke er der fra før.

3. Revidere

1. Lytt på en setning om gangen med talesyntese. Sett ned tempo.

2. Tenk over om setningen er forståelig.

3. Gjør endringer.

Vedlegg 1 Tre rutiner

TIGEREN

Tigeren er verdens største katt.

Den lever i Asia og er svært sjelden. I dag finnes det bare mellom 3000 og 4000 villlevende tigre.

En tiger føder for det meste mellom 2 og 4 unger, og ungene blir hos mora til de er 2 år gamle.

Tigeren er et av de største rovdyrene på jorda. Faktisk er det bare isbjørnen og brunbjørnen som er større av dyrene på landjorda.

Tigerens hjørnetenner kan bli opptil 8–9 cm lange, og en tiger kan spise over 30 kg kjøtt om gangen, men så behøver den heller ikke å spise på et par uker.

En tiger er utrolig sterk og rask. Den kan løpe i 60 km/t, hoppe 5 m, nedlegge en bøffel som veier ett tonn, og så kan den svømme mange kilometer.

Vedlegg 2

Vedlegg 3 Sjekkliste for lærer

Rettefasen med tale-til-tekst

Under arbeid

1.	Lytt gjennom setningen med opplesning Gir det mening?	<i>Opplesningsfunksjon Fokus på hastighet</i>
2.	Rett stavefeil - Høyreklikk på røde/blå streker Bruk stave- og grammatikkontroll - Rett med ordforslag	<i>Stave- og grammatikkontroll Ordforslag</i>
3.	Rett store bokstaver fra dikteringsfunksjon	<i>Oppmerksomhet på at diktering alltid starter med stor bokstav ved ny diktering</i>
4.	Sett punktum eller komma etter setningen er slutt	<i>Tegnsetting</i>

Etterarbeid

1.	Les oppgaveteksten igjen – er oppgaven løst?	<i>Fokus på sjangertrekk</i>
2.	Lytt gjennom teksten med middels hastighet. Har du husket alt? Henger det sammen?	<i>Makronivå Tekstens struktur</i>
3.	Lytt til et avsnitt om gangen med lav lesehastighet og rett a. språklige feil b. stavefeil c. komma og punktum Bruk evt. TxtAnalyser (et hjelpeprogram som brukes sammen med Appwriter)	<i>Mikronivå</i>
4.	Har du en overskrift som passer til teksten/sjangeren/oppgaveteksten?	<i>Layout</i>

Vedlegg 4 Spørsmål til tekst

Svar på spørsmålene til tekst

Lærer skriver, eller elev kopierer spørsmålene inn under her. Eleven lytter til dem.	Elev dikterer svar her. Lag hele setninger. Lytt til og rett setningene.

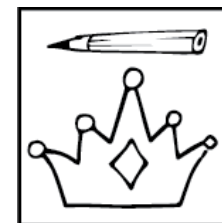
Vedlegg 5 To-kolonnenotat

Dikter til bildene

Sett inn bilder	Dikter en tekst til bildet. Tekst og bilde skal passe sammen

Vedlegg 6 Skrivemal eventyr

Skriv et eventyr

Navn

Dato

**Hvem handler eventyret om?
Hva ønsker hovedpersonen seg?**

For eksempel
å bli klok
å bli gift med en prinsesse
å bli rik
å skaffe mat

Der var en gang en ...
som ...

Motstanderen

Ofte er det en ond person, et vesen
eller en forbannelse som står i veien
for hovedpersonens ønske.

Men ...

Drar ut i verden

Hvor drar hovedpersonen?

En dag ...

Møtet med hjelperen

1. prøve

Hovedpersonen møter en som
trenger hjelp.
Hovedpersonen hjelper.
Hovedpersonen får en belønning
For eksempel en magisk ting,
kunnskap, en magisk evne, et ønske
...

Da det ble kveld...

Kursprogram tale-til-tekst bygget på Text Performers-intervensjon ved Stoklund & Bønding

<p>2. prøve Hovedpersonen møter en ny prøve. Hovedpersonen klarer prøven ved hjelp av belønningen de fikk.</p>	<p>Neste dag ...</p>
<p>3. prøve Den vanskeligste prøven, hvor hovedpersonen skal bekjempe den onde som står i veien for lykken. Prøvelsen er vanskelig. Den gode vinner over den onde og får ønsket sitt oppfylt.</p>	<p>Det var i ferd med å bli mørkt, derfor ...</p>
<p>Hjemme igjen Hvordan slutter eventyret?</p>	<p>... og de levde lykkelig i alle sine dager..</p>

Vedlegg 7 Ønsker til læringsmiljøet

Hva skal til for at du kan arbeide godt med tekstproduksjon og tale-til-tekst i din klasse?

- Hva trenger du fra læreren?
- Hva trenger du fra dine klassekamerater?
- Hva kan du selv gjøre?

IT-utstyr, rutiner og strategier	Hva trenger jeg hjelp til?	Hva kan/skal jeg selv gjøre?